

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO
DRAUDIMO ĮSTATYMO 16 STRAIPSNIO NUOSTATŲ ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2018 m. gruodžio 19 d. Nr. KT23-N13/2018

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2018 m. lapkričio 28 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 19/2017 pagal pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-26/2017 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 2 daliai neprieštaravo Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad moteriai, gavusiai pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla ir turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė sportinės veiklos sutartis, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo argumentai

1. Pareiškėjas Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą pagal skundą dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau – ir VSDF) valdybos prie Socialinės

apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – ir VSDF valdyba) Vilniaus skyriaus ir šios valdybos sprendimų, kuriais atsisakyta skirti motinystės išmoką pajamas iš sporto veiklos gavusiai moteriai, kuri turi reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą, tačiau teisės į motinystės išmoką atsiradimo dieną nebuvo apdrausta motinystės socialiniu draudimu. Pareiškėja toje administracinėje byloje yra profesionali sportininkė, nuo 2013 m. sausio mėn. gavusi pajamas iš sporto veiklos pagal olimpinės stipendijos sutartis, sudarytas su Lietuvos tautiniu olimpinio komitetu. 2016 m. spalio mėn. pasibaigus sutarčių galiojimui, dėl nėštumo ji nebegalėjo tęsti intensyvių treniruočių ir dalyvauti varžybose, taigi nebegalėjo tęsti sporto veiklos ir gauti iš jos pajamų. 2017 m. vasario 2 d. ji kreipėsi į VSDF valdybos Vilniaus skyrių su prašymu skirti jai motinystės išmoką už nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpį nuo 2017 m. vasario 1 d. iki 2017 m. birželio 6 d., tačiau tiek VSDF valdybos Vilniaus skyrius 2017 m. vasario 13 d. sprendimu, tiek VSDF valdyba 2017 m. balandžio 5 d. sprendimu, remdamiesi Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 1 punktu, atsisakė jai skirti motinystės išmoką kaip neatitinkančiai šiame punkte nustatytos sąlygos būti apdraustai motinystės socialiniu draudimu. Ji taip pat neatitiko Įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos, pagal kurią motinystės išmoka skiriama motinystės socialiniu draudimu neapdraustai moteriai, jeigu pasibaigė jos darbo sutartis arba ji buvo atleista iš tarnybos.

Vilniaus apygardos administracinis teismas, konstatavęs, kad yra pakankamas pagrindas abejoti jo nagrinėjamoje administracinėje byloje aktualios Įstatymo 16 straipsnio 2 dalies atitiktimi Konstitucijai, nutartimi administracinės bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti jos atitiktį Konstitucijai.

2. Pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad moteriai, gavusiai pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla ir turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, netekusi pajamų iš sportinės veiklos, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, nes ja teisė į motinystės išmoką nepagrįstai reguliuojama skirtingai, atsižvelgiant į tai, iš kokios veiklos moteris gauna pajamas. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą moteris, turinti reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą ir nesanti apdrausta šiuo draudimu dėl to, kad pasibaigė jos darbo sutartis arba ji buvo atleista iš tarnybos, turi teisę gauti motinystės išmoką, o moteris, turinti reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą ir nesanti apdrausta motinystės socialiniu draudimu dėl to, kad neteko pajamų iš sportinės veiklos, neturi teisės gauti motinystės išmokos.

Objektyvių priežasčių pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalį

motinystės išmoką mokėti tik moterims, kurios turėjo darbo ar tarnybos teisinius santykius, nėra. Diferencijavimas pagal pajamų šaltinį skiriant motinystės išmoką nutrūkus motinystės socialiniam draudimui nėra pagrįstas, nes pajamų šaltinis ir jų dydis svarbus tik tiek, kiek reikia pagal Įstatymą nustatyti asmens motinystės socialinio draudimo laikotarpius ir motinystės išmokos dydį. Sporto veikla nevykdant individualios veiklos savo esme yra labiausiai panaši į tarnybos teisinius santykius, taip pat į darbo teisinius santykius. Be to, moteris, kurios darbinė veikla yra sporto veikla, neturi tokių pačių galimybių tinkamai vykdyti darbinę veiklą kaip moteris, kuri turi darbo ar tarnybos santykius; moters, vykdančios sporto veiklą, galimybės yra mažesnės, nes aktyvi sporto veikla (rengimasis sporto varžyboms ar rungtyniavimas jose) gali turėti neigiamų pasekmių nėščios moters ar vaisiaus sveikatai, todėl tokia moteris priversta darbinę (sporto) veiklą nutraukti anksčiau nei moteris, turinti darbo ar tarnybos teisinius santykius, ir privalo užsiimti kita darbine veikla, kad vėl būtų apdrausta.

2.2. Pareiškėjo manymu, Įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje turėtų būti nustatyta, kad motinystės išmoka mokama ne tik turinčiai reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą motinystės socialiniu draudimu neapdraustai moteriai, kurios darbo sutartis pasibaigė arba kuri buvo atleista iš tarnybos, bet ir tokį stažą turinčiai šiuo draudimu neapdraustai moteriai, kuri neteko sporto veiklos pajamų. To nenustačius, pažeidžiama pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla gavusių moterų, kurios turi įstatyme numatytą motinystės socialinio draudimo stažą, tačiau teisės į motinystės išmoką atsiradimo dieną nėra apdraustos motinystės socialiniu draudimu, konstitucinė teisė į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, teisėti lūkesčiai, nesilaikoma teisingumo, protingumo, lygiateisiškumo reikalavimų.

II

Suinteresuoto asmens atstovo argumentai

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Seimo atstovės Seimo narės Aušrinės Norkienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 2 daliai. Suinteresuoto asmens Seimo atstovės pozicija grindžiama šiais argumentais.

3.1. Įstatymų leidėjas pasirinko tokį motinystės socialinio draudimo teisinio reguliavimo modelį, pagal kurį teisę gauti motinystės išmoką turi ne tik motinystės socialiniu draudimu apdraustos darbuotojos, kurioms suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos ir kurios turi reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą, bet ir dar viena papildoma asmenų grupė – moterys, kurios turi reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą, bet nebedirba, nes yra pasibaigusi darbo sutartis arba jos atleistos iš tarnybos. Toks teisinis reguliavimas sietinas su Lietuvos Respublikos darbo kodekse ir tarptautinės teisės aktuose įtvirtintu nėščių darbuotojų, kaip silpnesnės darbo santykių

šalies, teisių apsauga ir siekiu užtikrinti geresnę nėščią ir neseniai pagimdžiusių moterų socialinę apsaugą.

Sporto veiklos sutartys, kurios sudaromos vadovaujantis Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymu, priskirtinos prie civilinių sutarčių, nes joms nėra būdingi darbo sutarties požymiai, tokie kaip pavaldumas, darbo santykių tęstinumas, paklusimas nustatytai darbo tvarkai, darbo sutarties nutraukimo ribojimai, garantijos darbuotojams, teisė į atostogas ir kt. Sporto teisiniuose santykiuose tai yra šalių susitarimo dalykas. Be to, profesionalaus sporto teisiniuose santykiuose, skirtingai nei darbo santykiuose, vyrauja ne funkcijų atlikimas, o konkretaus (sportinio) rezultato siekimas; sporto veiklos sutartims būdingos kitos sąlygos – sportinio režimo nustatymo, medicininės priežiūros, sportininko apgyvendinimo, transporto, sveikatos draudimo ir pan. Tai lemia, kad sporto veiklos sutartys pagal esmę priskiriamos pirmiausia prie paslaugų sutarčių.

Tik fizinio asmens veikla pagal darbo ar tarnybos sutartį patenka į darbo įstatymų reguliavimo sritį, kuriai būdinga tai, kad valstybė turi pareigą saugoti darbuotojo, kaip šiuose santykiuose ekonominiu ir socialiniu požiūriu paprastai silpnesnės šalies, teises, nustatyti papildomas garantijas socialiniu atžvilgiu labiausiai pažeidžiamų piliečių grupėms.

3.2. Motinystės socialinio draudimo teisiniuose santykiuose dalyvaujančius subjektus nustato Valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Šio įstatymo 4 straipsnyje reglamentuojamas asmenų, turinčių darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, socialinis draudimas, o 5 straipsnyje – savarankiškai dirbančių asmenų socialinis draudimas. Asmenys, kurie gauna pajamas iš sporto veiklos (išskyrus asmenis, nurodytus šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje), priskiriami prie savarankiškai dirbančių asmenų.

Atsižvelgiant į šių asmenų grupių gaunamas pajamas, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 10 straipsnyje nustatyti skirtingi valstybinio socialinio draudimo įmokų dydžiai: asmenų, turinčių darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo darbo užmokesčio sumos, ne mažesnės kaip Vyriausybės patvirtinta minimalioji mėnesinė alga, o asmenų, gaunančių pajamas iš sporto veiklos, socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo 50 procentų apskaičiuoto atlygio pagal sudarytas sutartis. Be to, asmenys, turintys darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, yra laikomi apdraustaisiais visą darbo ar tarnybos laikotarpį – nuo įsidarbinimo iki atleidimo iš darbo ar tarnybos dienos, o asmenys, gaunantys pajamas iš sporto veiklos, yra laikomi apdraustaisiais tą laikotarpį, už kurį yra sumokėtos motinystės socialinio draudimo įmokos.

Atsižvelgiant į šiuos valstybinio socialinio draudimo teisinio reguliavimo skirtumus, ginčijamoje nuostatoje nustatytas teisinis reguliavimas yra objektyviai pateisinamas, nes yra paisoma asmenų, susijusių su draudėju darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais, ir

asmenų, gaunančių pajamas iš sporto veiklos, dalyvavimo socialinio draudimo sistemoje apimties ir to, kad darbo teisiniuose santykiuose darbuotojas yra ekonomiškai silpnesnė šalis, jo teisių ir teisėtų interesų apsaugai yra taikomos garantijos ir lengvatos (atostogos, minimalus darbo užmokestis, darbo laiko trukmė ir kt.), kurių neturi asmenys, dirbantys kitais pagrindais.

3.3. Įstatymų leidėjas nustatė darbuotojai suteikiamų nėštumo ir gimdymo atostogų apmokėjimo, grindžiamo socialiniu draudimu, teisinį reguliavimą: už Darbo kodekse numatytų nėštumo ir gimdymo atostogų laiką yra skiriama ir mokama Įstatymo nustatyta motinystės išmoka. Tuo tarpu ginčijamoje Įstatymo 16 straipsnio 2 dalies nuostatoje yra įtvirtinta papildoma motinystės išmokos gavimo garantija moteriai, turinčiai reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą, bet nebedirbančiai, ir tos išmokos skyrimas priklauso nuo tam tikrų įstatymų leidėjo nustatytų sąlygų, šiuo atveju – nuo sąlygos, kad yra pasibaigusi moters darbo sutartis arba ji atleista iš tarnybos. Todėl Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje nustatyta mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantija dirbančiai moteriai užtikrinama tinkamai.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnio 9 dalį prie savarankiškai dirbančių asmenų priskiriami ne tik asmenys, kurie gauna pajamas iš sporto veiklos, bet ir individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai, tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai, asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai, verslo liudijimus turintys asmenys ir kiti asmenys), fiziniai asmenys, kurie verčiasi individualia žemės ūkio veikla, šeimynos dalyviai, asmenys, gaunantys pajamas pagal autorines sutartis. Todėl nustatyti skirtingą teisinį reguliavimą tik vienai savarankiškai dirbančių asmenų grupei – asmenims, kurie gauna pajamas iš sporto veiklos, – nebūtų objektyviai pateisinama.

Suinteresuoto asmens atstovė atkreipė dėmesį į tai, kad nėščioms moterims, kurios pagal Įstatymą neturi teisės gauti motinystės išmokos iš VSDF lėšų, mokama vienkartinė išmoka nėščiai moteriai pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą.

III

Byloje gauta medžiaga

4. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus Mindaugo Sinkevičiaus, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas Tomo Davulio rašytinės nuomonės.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Ginčijamas ir su juo susijęs teisinis reguliavimas

5. Iš pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymo matyti, kad jis prašo

ištirti Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalies tiek, kiek joje nėra nustatyta, kad moteriai, gavusiai pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla ir turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, nutraukusiai sporto veiklą iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka, atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 2 daliai.

6. Seimas 2000 m. gruodžio 21 d. priėmė Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, įsigaliojusį 2001 m. sausio 1 d., kuriame nustatyti ligos ir motinystės socialiniu draudimu draudžiami asmenys, šio draudimo pašalpų skyrimo, apskaičiavimo ir mokėjimo sąlygos. Šis įstatymas buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas, *inter alia* 2016 m. birželio 28 d. priimtu Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymu, įsigaliojusiu 2017 m. sausio 1 d. (išskyrus nustatytą išimtį), kurio 1 straipsniu jis išdėstytas nauja redakcija. Vėliau Įstatymas (2016 m. birželio 28 d. redakcija) taip pat buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas, *inter alia* Seimo 2016 m. gruodžio 20 d. priimtu Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymo Nr. XII-2501 1 ir 2 straipsnių pakeitimo įstatymu, kuriuo, be kita ko, buvo pakeista Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio, kurio 2 dalis ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, 3 dalis.

7. Įstatymu (2016 m. birželio 28 d. redakcija) reglamentuojamas motinystės socialinis draudimas pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 3 straipsnio 1 dalį yra viena iš valstybinio socialinio draudimo rūšių.

Pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 2 straipsnį motinystės socialinis draudimas įstatymų nustatytais atvejais kompensuoja šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros prarastas pajamas ar jų dalį. Pagal šio įstatymo 5 straipsnio 3 dalį (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija) motinystės socialiniu draudimu apdraustiems asmenims skiriamos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokos, o pagal 30 straipsnį šioms išmokoms mokėti naudojamos VSDF lėšos.

Taigi šioje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu pažymėtina, kad pagal Įstatyme (2016 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą motinystės socialinio draudimo tikslas – kompensuoti dėl motinystės prarastas pajamas ar jų dalį, o motinystės išmokų mokėjimas yra grindžiamas valstybiniu socialiniu draudimu.

8. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu išsiaiškinti, kokie asmenys yra privalomai draudžiami motinystės socialiniu draudimu.

8.1. Pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 4 straipsnio 1 dalį motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiamus asmenis nustato Valstybinio socialinio draudimo įstatymas.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymą (2016 m. birželio 29 d. redakcija) motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiami:

– šio įstatymo 4 straipsnio „Asmenų, turinčių darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, socialinis draudimas“ 1–4 dalyse nurodyti asmenys, *inter alia*: asmenys, dirbantys pagal darbo sutartis, taip pat asmenys, susiję su draudėju darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais taip, kaip šie santykiai apibrėžti Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, tuo pačiu metu iš šio draudėjo gaunantys pajamas iš sporto veiklos ar atlikėjo veiklos (1 dalis), Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatyme, Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatyme ir Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme nurodyti valstybės politikai, teisėjai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai (2 dalis), Vidaus tarnybos sistemos pareigūnai, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bei jam pavaldžių įstaigų pareigūnai (3 dalis), Krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, taip pat kariai savanoriai, kiti aktyviojo rezervo kariai, parengtojo rezervo kariai, pašaukti į pratybas, mokymus ar vykdyti tarnybos užduočių (4 dalis);

– šio įstatymo 5 straipsnio „Savarankiškai dirbančių asmenų socialinis draudimas“ 1, 2 dalyse nurodyti asmenys, *inter alia*: nuolatiniai Lietuvos gyventojai, gaunantys pajamas iš sporto veiklos ar atlikėjo veiklos, kaip šios sąvokos apibrėžtos Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, iš draudėjo – Lietuvos vieneto, su kuriuo jie nesusiję darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais taip, kaip šie santykiai apibrėžti Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (1 dalis), ūkininkai ir jų partneriai, šeimynos dalyviai ir asmenys, kurie verčiasi individualia (*inter alia* kūrybine, atlikėjo ar sporto) veikla, individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai ir ūkinių bendrijų tikrieji nariai (2 dalis);

– šio įstatymo 6 straipsnio „Asmenys, draudžiami socialiniu draudimu dėl jų socialinio statuso ypatybių“ 1, 4, 7 dalyse nurodyti asmenys: nesukakę senatvės pensijos amžiaus ir neturintys draudžiamųjų pajamų valstybės tarnautojų ir profesinės karo tarnybos karių bei deleguotų asmenų sutuoktiniai – tuo laikotarpiu, kai jie gyvena užsienyje kartu su savo sutuoktiniu, Respublikos Prezidento sutuoktinis (1 dalis), Lietuvos Respublikos kariuomenės privalomosios pradinės karo tarnybos kariai ir asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (4 dalis), taip pat meno kūrėjo statusą turintys darbingo amžiaus asmenys, jeigu jie neturi draudžiamųjų pajamų (7 dalis).

Šiame kontekste pažymėtina, kad Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 4, 6 straipsniai buvo keičiami, tačiau juose įtvirtintas teisinis reguliavimas šioje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu iš esmės nepakito.

8.2. Taigi pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatyme (2016 m. birželio 29 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiami šie asmenys:

– asmenys, turintys darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, *inter alia* tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius turintys asmenys (4 straipsnio 1–4 dalys);

– savarankiškai dirbantys asmenys, *inter alia* gaunantys pajamas iš sporto veiklos (5 straipsnio 1, 2 dalys); šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 8 dalį (2008 m. gruodžio 23 d. redakcija) sporto veikla – sportininko (gyventojų, kuris atlieka tam tikrą fizinę ar protinę veiklą, grindžiamą tam tikromis taisyklėmis ir organizuojamą tam tikra specialiai šiai veiklai nustatyta forma) rengimosi varžyboms ir dalyvavimo varžybose veikla;

– asmenys, draudžiami socialiniu draudimu dėl jų socialinio statuso ypatybių (6 straipsnio 1, 4, 7 dalys).

8.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 3 straipsnio 9 dalį asmenys, nurodyti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio 1–4 dalyse (t. y. asmenys, turintys darbo santykius arba santykius, savo esme atitinkančius darbo santykius, *inter alia* tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius turintys asmenys) ir 6 straipsnio 4 dalyje (t. y. dalis asmenų, draudžiamų socialiniu draudimu dėl jų socialinio statuso ypatumų, – Lietuvos Respublikos kariuomenės privalomosios pradinės karo tarnybos kariai ir asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą), yra laikomi turinčiais darbo ar tarnybos santykius, o pagal Įstatymo 3 straipsnio 6 dalį asmenys, nurodyti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio 1, 2 dalyse (t. y. savarankiškai dirbantys asmenys, *inter alia* gaunantys pajamas iš sporto veiklos) ir 6 straipsnio 1, 7 dalyse (t. y. dalis asmenų, draudžiamų motinystės socialiniu draudimu dėl jų socialinio statuso ypatumų, – nesukakę senatvės pensijos amžiaus ir neturintys draudžiamųjų pajamų valstybės tarnautojų ir profesinės karo tarnybos karių bei deleguotų asmenų sutuoktiniai, – tuo laikotarpiu, kai jie gyvena užsienyje kartu su savo sutuoktiniu, Respublikos Prezidento sutuoktinis, taip pat meno kūrėjo statusą turintys darbingo amžiaus asmenys, jeigu jie neturi draudžiamųjų pajamų), yra laikomi neturinčiais darbo ar tarnybos santykių.

Taigi pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 3 straipsnio 6, 9 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiami asmenys yra skirstomi į dvi kategorijas:

– asmenis, turinčius darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius;

– asmenis, neturinčius darbo ar tarnybos santykių, *inter alia* savarankiškai dirbančius asmenis (*inter alia* gaunančius pajamas iš sporto veiklos).

9. Įstatymo 16 straipsnyje „Teisė gauti motinystės išmoką nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu“ (su 2016 m. gruodžio 20 d. pakeitimu, įsigaliojusiu 2017 m. sausio 1 d.), kurio 2 dalis

ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, buvo nustatyta:

„1. Teisę gauti motinystės išmoką turi asmuo, kuris:

1) yra apdraustas motinystės socialiniu draudimu, išskyrus atvejus, numatytus šio straipsnio 2 dalyje;

2) įstatymų nustatyta tvarka yra išleistas nėštumo ir gimdymo atostogų, išskyrus atvejus, kai apdraustasis asmuo pagal šio įstatymo 5 straipsnio 4 dalį prilyginamas asmeniui, išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų, taip pat atvejus, numatytus šio straipsnio 2 dalyje;

3) iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą.

2. Moteriai, turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka. Ši nuostata taip pat taikoma ir kitoms nėštumo ir gimdymo atostogoms, jeigu jos prasideda prieš tai gimusio, globojamo ar įvaikinto vaiko auginimo iki 3 metų laikotarpiu.

3. Pagrindas skirti motinystės išmoką nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu yra nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimas, išduotas pagal sveikatos apsaugos ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas Elektroninių nedarbingumo pažymėjimų bei elektroninių nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklės.

4. Nėščiai moteriai, neturinčiai teisės gauti motinystės išmokos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, mokama vienkartinė išmoka nėščiai moteriai pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą.“

9.1. Taigi Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalyje buvo nustatytos šios teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygos:

– būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu, išskyrus atvejus, numatytus šio straipsnio 2 dalyje (1 punktas);

– būti įstatymų nustatyta tvarka išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų, išskyrus atvejus, kai apdraustasis asmuo pagal šio įstatymo 5 straipsnio 4 dalį prilyginamas asmeniui, išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų, taip pat atvejus, numatytus šio straipsnio 2 dalyje (2 punktas);

– turėti būtiną motinystės socialinio draudimo stažą – ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos (3 punktas).

9.1.1. Kaip minėta, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinta teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlyga – būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu.

9.1.1.1. Pažymėtina, kad, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies

1 punktą aiškinant kartu su šios dalies 2 punktu, pagal kurį, kaip minėta, viena iš teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygų – būti išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų, darytina išvada, kad Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra nustatytas reikalavimas asmeniui būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu nėštumo ir gimdymo atostogų suteikimo dieną.

9.1.1.2. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 3 straipsnio 1 dalį apdraustuoju asmeniu laikomas fizinis asmuo, kuris pats moka ir (ar) už jį mokamos arba pagal įstatymus turėjo būti mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka.

Atsižvelgiant į tai, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas reikalavimas būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu nėštumo ir gimdymo atostogų suteikimo dieną reiškia, kad iki šios dienos už apdraustąjį asmenį turi būti mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

9.1.1.3. Pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 1 punktą nustatyta teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygos būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu išimtis – ši sąlyga netaikoma ginčijamoje Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytais atvejais.

9.1.2. Kaip minėta, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta kita teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlyga – būti įstatymų nustatyta tvarka išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų.

9.1.2.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Darbo kodekso (2016 m. rugsėjo 14 d. redakcija) 131 straipsnio 1 dalies 1 punktą nėštumo ir gimdymo atostogos yra viena iš tikslinių atostogų rūšių, už jas pagal šio kodekso 132 straipsnio 3 dalį mokama Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nustatyta išmoka. Paminėtina, kad pagal Valstybės tarnybos įstatymo 35 straipsnio 2 dalį (2006 m. birželio 8 d. redakcija) valstybės tarnautojai turi teisę į Darbo kodekse nustatytas nėštumo ir gimdymo atostogas.

9.1.2.2. Pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punktą reikalavimas būti įstatymų nustatyta tvarka išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų netaikomas šio įstatymo 5 straipsnio 4 dalyje nurodytiems asmenims, t. y. asmenims, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka nėštumo ir gimdymo atostogos nesuteikiamos, bet kurie, remiantis nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimu, yra prilyginami asmenims, kuriems suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos. Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 3 dalį nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimas yra pagrindas skirti motinystės išmoką nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu.

Taigi, pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punktą,

aiškinamą kartu su šio įstatymo 5 straipsnio 4 dalimi, asmenims, išleistiems nėštumo ir gimdymo atostogų, prilyginami motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiami asmenys, kurie neturi darbo ar tarnybos santykių, *inter alia* savarankiškai dirbantys asmenys (*inter alia* gaunantys pajamas iš sporto veiklos).

9.1.2.3. Pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punktą nustatyta teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygos būti įstatymų nustatyta tvarka išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų išimtis – ši sąlyga nebuvo taikoma ginčijamoje Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytais atvejais.

9.1.3. Kaip minėta, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta dar viena teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlyga turėti būtiną motinystės socialinio draudimo stažą – ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos.

9.1.3.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo 3 straipsnio 5 dalį (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija) motinystės socialinio draudimo stažas – laikotarpiai, per kuriuos mokamos arba pagal įstatymus turėjo būti mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos motinystės socialiniam draudimui, taip pat per kuriuos apdraustasis asmuo gavo šio įstatymo nustatytas ligos (įskaitant darbdavio mokamas dvi pirmąsias ligos dienas), profesinės reabilitacijos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokas, ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba profesinės ligos išmokas, mokamas vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu, nedarbo socialinio draudimo išmokas bei dalinio darbo išmokas, mokamas vadovaujantis Nedarbo socialinio draudimo įstatymu.

Taigi, pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 3 punktą, aiškinamą kartu su šio įstatymo 3 straipsnio 5 dalimi (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija), apdraustųjų asmenų motinystės socialinio draudimo stažas nustatomas pagal sumokėtų įmokų į Valstybinio socialinio draudimo fondą mokėjimo laikotarpius ir 3 straipsnio 5 dalyje nurodytų socialinio draudimo išmokų gavimo laikotarpius.

9.1.3.2. Pažymėtina, kad pagal Įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą esama savarankiškai dirbančių asmenų, *inter alia* gaunančių pajamas iš sporto ar atlikėjo veiklos arba pagal autorines sutartis, t. y. asmenų, neturinčių darbo ar tarnybos santykių, motinystės socialinio draudimo stažo nustatymo ypatumų: savarankiškai dirbančių asmenų (išskyrus asmenis, gaunančius pajamas iš sporto ar atlikėjo veiklos arba pagal autorines sutartis nesiverčiant atitinkama individualia veikla) motinystės socialinio draudimo stažas nustatomas pagal sumokėtas socialinio draudimo įmokas, o asmenų, gaunančių pajamas iš sporto ar atlikėjo veiklos arba pagal autorines sutartis nesiverčiant atitinkama individualia veikla, motinystės socialinio draudimo stažas nustatomas pagal priskaičiuotas

socialinio draudimo įmokas; jeigu socialinio draudimo įmokos sumokėtos (priskaičiuotos) nuo minimaliosios mėnesinės algos dydžio pajamų sumos, įgyjamas vieno mėnesio motinystės socialinio draudimo stažas; tais atvejais, kai įmokos sumokėtos (priskaičiuotos) nuo mažesnės arba didesnės negu minimalioji mėnesinė alga pajamų sumos, motinystės socialinio draudimo stažas laikomas proporcingai mažesniu arba didesniu.

9.1.3.3. Taip pat pažymėtina, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą visiems motinystės socialiniu draudimu draudžiamiesiems asmenims, *inter alia* asmenims, turintiems darbo ar tarnybos santykius, ir asmenims, neturintiems darbo ar tarnybos santykių, nepaisant jų motinystės socialinio draudimo stažo nustatymo ypatumų, keliama ta pati teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlyga turėti būtiną motinystės socialinio draudimo stažą – ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą.

9.2. Kaip minėta, pareiškėjo ginčijamoje Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta šio straipsnio 1 dalies 1, 2 punktuose įtvirtintų teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygų – būti apdraustam motinystės socialiniu draudimu ir įstatymų nustatyta tvarka išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų – išimtis.

9.2.1. Pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalį moteriai, turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, motinystės išmoka buvo mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad Įstatymo 17 straipsnyje „Motinystės išmokos nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu mokėjimo trukmė“ (su 2016 m. gruodžio 20 d. pakeitimu, įsigaliojusi 2017 m. sausio 1 d.) yra nustatyta motinystės išmokos mokėjimo trukmė visiems asmenims, turintiems teisę gauti motinystės išmoką.

9.2.2. Taigi, pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalį moteriai, turinčiai šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą (ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius), buvo suteikta teisė gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką, nors iki šios teisės atsiradimo dienos jos darbo arba tarnybos santykiai buvo pasibaigę ir dėl to ji nebuvo išleidžiama nėštumo ir gimdymo atostogų įstatymų nustatyta tvarka.

10. Apibendrinant Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą šioje konstitucinės justicijos byloje reikšmingu aspektu, pažymėtina, kad pagal jį:

– moteriai, turėjusiai darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius, teisė gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką buvo suteikta esant vienai būtinai sąlygai – turėti Įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytą būtiną motinystės socialinio

draudimo stažą (ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius);

– kitoms moterims, *inter alia* turinčioms darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius ir savarankiškai dirbančioms (*inter alia* gaunančioms pajamas iš sporto veiklos), teisei gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką keliami ne tik sąlyga turėti Įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą, bet ir kitos dvi šios dalies 1, 2 punktuose nustatytos sąlygos – būti apdraustoms motinystės socialiniu draudimu teisės į motinystės išmoką atsiradimo dieną ir įstatymų nustatyta tvarka išleistoms nėštumo ir gimdymo atostogų arba, remiantis nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimu, būti prilygintoms asmenims, kuriems suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos.

11. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Įstatymo 16 straipsnis (su 2016 m. gruodžio 20 d. pakeitimu) pakeistas ir papildytas Seimo 2017 m. gruodžio 5 d. priimtu Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymu.

11.1. Seimo 2017 m. gruodžio 5 d. priimtu Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo 11 straipsnio 3 dalimi Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnis papildytas nauja 2 dalimi, o 11 straipsnio 4 dalimi pakeistas Įstatymo 16 straipsnio dalių numeravimas, *inter alia* pareiškėjo ginčijama Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalis tapo 3 dalimi.

Įstatymo 16 straipsnio 1–3 dalyse (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nustatyta:

„1. Teisę gauti motinystės išmoką turi asmuo, kuris:

1) yra apdraustas motinystės socialiniu draudimu, išskyrus atvejus, numatytus šio straipsnio 2 dalyje;

2) įstatymų nustatyta tvarka yra išleistas nėštumo ir gimdymo atostogų, išskyrus atvejus, kai apdraustasis asmuo pagal šio įstatymo 5 straipsnio 4 dalį prilyginamas asmeniui, išleistam nėštumo ir gimdymo atostogų, taip pat atvejus, numatytus šio straipsnio 3 dalyje;

3) iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje numatytą atvejį.

2. Jeigu apdraustasis asmuo neturi reikiamo motinystės socialinio draudimo stažo, nes stažo skaičiavimo laikotarpiu jam buvo suteiktos vaiko priežiūros atostogos, motinystės socialinio draudimo stažas jam skaičiuojamas iš 24 mėnesių laikotarpio, buvusio iki vaikui, kurio priežiūrai apdraustajam asmeniui suteiktos atostogos, sukako dveji metai.

3. Moteriai, turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, motinystės išmoka mokama šio

įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka. Ši nuostata taip pat taikoma ir kitoms nėštumo ir gimdymo atostogoms, jeigu jos prasideda prieš tai gimusio, globojamo ar įvaikinto vaiko auginimo iki 3 metų laikotarpiu.“

11.2. Palyginus teisinį reguliavimą, nustatytą Įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija), su nustatytuoju ginčijamoje Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje matyti, jog pareiškėjo ginčijamu aspektu jis nepakito.

11.3. Pažymėtina ir tai, kad Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalimi, atsižvelgiant į keičiamą Įstatymo 16 straipsnio dalių numeravimą, pakeista Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punkte buvusi nuoroda į šio straipsnio 2 dalį (tapusią 3 dalimi), tačiau tokia pat nuoroda, esanti šio straipsnio 1 dalies 1 punkte, nepakeista.

Tai vertintina kaip akivaizdi teisinės technikos klaida.

II

Konstitucijos nuostatos ir oficialioji konstitucinė doktrina

12. Šioje konstitucinės justicijos byloje pareiškėjas prašo iširti Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalies tiek, kiek joje nenustatyta, kad moteriai, gavusiai pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla ir turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, nutraukusiai sporto veiklą iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka, atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 2 daliai.

13. Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Dirbančioms motinoms įstatymas numato mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, palankias darbo sąlygas ir kitas lengvatas.“

Konstitucinis Teismas 2012 m. vasario 27 d. nutarime, aiškindamas Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalį, yra pažymėjęs, kad:

– Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje *inter alia* yra nustatyta konstitucinė mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantija dirbančioms motinoms atsižvelgiant į ypatingą moterų būklę ir sveikatos apsaugos poreikį tam tikrą laiką iki gimdymo ir po jo bei ypatingą motinos ir vaiko ryšį tam tikrą laiką po gimdymo;

– šios konstitucinės garantijos tikslas – užtikrinti nėščios ir pagimdžiusios moters fiziologinės būklės apsaugą, ypatingą motinos ir vaiko ryšį pirmosiomis jo gyvenimo savaitėmis, sudarius galimybę dirbančiai moteriai tam tikrą pagrįstą laiką iki gimdymo ir po jo atsitraukti nuo darbinės (profesinės) veiklos; atsižvelgiant į šią konstitucinę paskirtį, dirbančių motinų mokamos atostogos iki gimdymo ir po jo yra specifinis konstitucinis motinystės ir vaikystės apsaugos institutas;

– įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisės į Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje dirbančioms motinoms tam tikrą pagrįstą laiką iki gimdymo ir po jo garantuojamas mokamas atostogas įgyvendinimą ir atsižvelgdamas į konstitucinę jų paskirtį, paisydamas kitų Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo, protingumo, lygiateisiškumo imperatyvų, privalo nustatyti *inter alia* šių atostogų suteikimo sąlygas, pagrįstą (minimalią ir maksimalią) šių atostogų trukmę, taip pat tokį teisinį reguliavimą, kuriuo atostogų metu būtų užtikrintas išmokų, kurių dydis atitiktų per protingą laikotarpį iki atostogų gauto atlyginimo vidurkį, mokėjimas;

– įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti, iš kokių šaltinių bus apmokamos dirbančių motinų atostogos iki gimdymo ir po jo: šios atostogos gali būti finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, taip pat gali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį šių atostogų apmokėjimas būtų grindžiamas socialiniu draudimu, arba gali būti pasirenkamas dar kitoks jų finansavimo modelis;

– reguliuodamas teisę į Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje garantuojamas mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į dirbančių ar verslu užsiimančių moterų darbinės (profesinės) veiklos ypatumus, galinčius turėti reikšmės jų galimybėms pasinaudoti šia teise.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad dirbančių motinų mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo, kaip specifinio konstitucinio motinystės ir vaikystės apsaugos instituto, samprata nepriklauso nuo to, kokį šių atostogų apmokėjimo modelį pasirinko įstatymų leidėjas – grindžiamą socialiniu draudimu ar kitokį (2016 m. kovo 15 d. nutarimas Nr. KT8-N5/2016).

14. Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta konstitucinė mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantija dirbančioms motinoms nagrinėjamos bylos kontekste aiškintina atsižvelgiant į Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalį, kurioje, be kita ko, nustatyta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą.

Pažymėtina, kad kiekvieno žmogaus teisė laisvai pasirinkti darbą Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje suformuluota plačiau – kaip kiekvieno žmogaus teisė „laisvai pasirinkti darbą bei verslą“ (2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostata, jog kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą, yra bendro pobūdžio norma (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimai), reiškianti galimybę savo nuožiūra, t. y. laisvai apsisprendžiant, pasirinkti užsiėmimo rūšį (*inter alia* 1996 m. liepos 10 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai); asmuo, siekiantis įgyvendinti savo konstitucinę teisę į darbą, turi teisę laisvai apsispręsti, ar rinktis darbą privačioje srityje arba privatų verslą, ar siekti būti priimtam į valstybės tarnybą (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai).

Atsižvelgiant į tai, pagal Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalį mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantija gali būti taikoma ne tik toms motinoms, kurios, įgyvendindamos savo konstitucinę teisę į darbą, pasirinko darbą pagal darbo sutartį arba įstojo į valstybės tarnybą. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, pasirinkęs mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, ir nustatęs, kad šiuo draudimu draudžiami ne tik darbo ar valstybės tarnybos santykius turintys, bet ir kita darbine (profesine) veikla užsiimančios, *inter alia* savarankiškai dirbantys, asmenys, pagal Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalį privalo užtikrinti konstitucinę mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantiją ir savarankiškai dirbančioms motinoms. Pažymėtina ir tai, kad toks teisinis reguliavimas turi atitikti Konstitucijos normas ir principus, *inter alia* konstitucinius asmenų lygiateisiškumo, teisingumo principus.

15. Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, kurioje dirbančioms motinoms yra užtikrinamos mokamos atostogos iki gimdymo ir po jo, palankios darbo sąlygos ir kitos lengvatos, tam tikru aspektu yra išreikštas Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas konstitucinis valstybės įsipareigojimas saugoti ir globoti, be kita ko, šeimą, motinystę ir vaikystę (*inter alia* 2012 m. vasario 27 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje garantuojama valstybės apsauga ir globa įgyvendinama įvairiais būdais kuriant šeimai, motinystei, tėvystei ir vaikystei, kaip konstitucinėms vertybėms, palankią aplinką; įgyvendinant konstitucinę valstybės priedermę kurti šeimai, motinystei, tėvystei ir vaikystei palankią aplinką gali būti plėtojamos įvairios jų apsaugos ir paramos joms formos, šioje srityje įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į įvairius socialinius, demografinius, ekonominius veiksnius, *inter alia* valstybės materialines ir finansines galimybes, turi plačią diskreciją pasirinkti konkrečias apsaugos ir paramos priemones (*inter alia* 2012 m. vasario 27 d., 2012 m. gruodžio 14 d. nutarimai).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas valstybės įsipareigojimas saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę suponuoja valstybės diskreciją, atsižvelgiant į jos materialines ir finansines galimybes, suteikti tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją kitoms nei dirbančios motinoms; įstatymų leidėjui pasirinkus mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, tokia garantija gali būti suteikta ir toms motinoms, kurios įstatyme nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos), tačiau yra nutraukusios savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo. Taip pat pažymėtina, kad ir toks teisinis reguliavimas turi atitikti Konstitucijos normas ir principus, *inter alia* konstitucinius asmenų lygiateisiškumo, teisingumo principus.

15.1. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog pagal jį reikalaujama, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai; šis principas reiškia žmogaus teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; konstitucinis asmenų lygybės principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisinės aplinkybes; pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai.

15.2. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, įstatymų leidėjui pasirinkus Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje numatytą mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, ir nustačius, kad šiuo draudimu draudžiami ne tik darbo ar valstybės tarnybos santykius turintys, bet ir savarankiškai dirbantys asmenys, iš Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo, konstitucinio teisingumo principo kyla draudimas skirtingai traktuoti darbo ar valstybės tarnybos santykius turinčias ir jų neturinčias, *inter alia* savarankiškai dirbančias, motinas, kurios tokiu pačiu įstatyme nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos); *mutatis mutandis* tai taikytina ir toms motinoms, kurios nutraukė savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, jeigu įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto valstybės išipareigojimo saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę kylančią diskreciją, nustato joms tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją.

III

Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija)

16 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijai vertinimas

16. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalies tiek, kiek joje nenustatyta, kad moteriai, gavusiai pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla ir turinčiai šio straipsnio 1 dalyje nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, nutraukusiai sporto veiklą iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos, motinystės išmoka mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka, atitiktis Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 2 daliai.

17. Pareiškėjo manymu, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje turėtų būti nustatyta, kad motinystės išmoka mokama ne tik turinčiai reikiamą motinystės socialinio draudimo stažą motinystės socialiniu draudimu neapdraustai moteriai, kurios darbo sutartis

pasibaigė arba kuri buvo atleista iš tarnybos, bet ir tokį stažą turinčiai šiuo draudimu neapdraustai moteriai, kuri neteko sporto veiklos pajamų. To nenustačius, pažeidžiama pajamas iš sporto veiklos nesiverčiant atitinkama individualia veikla gavusių moterų, kurios turi įstatyme numatytą motinystės socialinio draudimo stažą, tačiau teisės į motinystės išmoką atsiradimo dieną nėra apdraustos motinystės socialiniu draudimu, konstitucinė teisė į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, teisėti lūkesčiai, nesilaikoma teisingumo, protingumo, lygiateisiškumo reikalavimų.

18. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta:

- pagal Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalį mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantija gali būti taikoma ne tik toms motinoms, kurios, įgyvendindamos savo konstitucinę teisę į darbą, pasirinko darbą pagal darbo sutartį arba įstojo į valstybės tarnybą;

- įstatymų leidėjas, pasirinkęs mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, ir nustatęs, kad šiuo draudimu draudžiami ne tik darbo ar valstybės tarnybos santykius turintys, bet ir savarankiškai dirbantys asmenys, pagal Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalį privalo užtikrinti konstitucinę mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo garantiją ir savarankiškai dirbančioms motinoms.

18.1. Minėta ir tai, kad pagal Įstatyme (2016 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą motinystės išmokų mokėjimas yra grindžiamas valstybiniu socialiniu draudimu.

Taip pat minėta, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 3 straipsnio 6, 9 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą motinystės socialiniu draudimu privalomai draudžiami asmenys yra skirstomi į dvi kategorijas:

- asmenis, turinčius darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius;
- asmenis, neturinčius darbo ar tarnybos santykių, *inter alia* savarankiškai dirbančius asmenis (*inter alia* gaunančius pajamas iš sporto veiklos).

18.2. Taigi iš Įstatyme (2016 m. birželio 28 d. redakcija) nustatyto teisinio reguliavimo matyti, kad įstatymų leidėjas pasirinko Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje numatytą mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, ir nustatė, kad šiuo draudimu draudžiami ne tik darbo ar valstybės tarnybos santykius turintys, bet ir tam tikri šių santykių neturintys, *inter alia* savarankiškai dirbantys (*inter alia* gaunantys pajamas iš sporto veiklos), asmenys.

19. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas valstybės įsipareigojimas saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę suponuoja valstybės diskreciją, atsižvelgiant į savo materialines ir finansines galimybes, suteikti tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją kitoms nei dirbančios motinoms; įstatymų leidėjui pasirinkus mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, tokia garantija gali būti suteikta ir toms motinoms, kurios įstatyme

nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos), tačiau yra nutraukusios savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo.

19.1. Minėta ir tai, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalį moteriai, turinčiai šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą (ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius), buvo suteikta teisė gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką, nors iki šios teisės atsiradimo dienos jos darbo arba tarnybos santykiai buvo pasibaigę ir dėl to ji nebuvo išleidžiama nėštumo ir gimdymo atostogų įstatymų nustatyta tvarka.

19.2. Taigi, nustatydamas Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, įstatymų leidėjas Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto valstybės įsipareigojimo saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę suponuojamą diskreciją suteikti tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją kitoms nei dirbančios motinoms įgyvendino suteikdamas ją tik moterims, turėjusioms darbo ar tarnybos santykius, kurios įstatyme nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos), t. y. turi šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą, nors iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos jų darbo ar tarnybos santykiai buvo pasibaigę ir dėl to jos nebuvo išleidžiamos nėštumo ir gimdymo atostogų įstatymų nustatyta tvarka.

20. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad, kaip minėta, reguliuodamas teisę į Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje garantuojamas mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į dirbančių ar verslu užsiimančių moterų darbinės (profesinės) veiklos ypatumus, galinčius turėti reikšmės jų galimybėms pasinaudoti šia teise.

20.1. Minėta ir tai, kad pagal Įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą esama savarankiškai dirbančių asmenų, *inter alia* gaunančių pajamas iš sporto ar atlikėjo veiklos arba pagal autorines sutartis, t. y. asmenų, neturinčių darbo ar tarnybos santykių, motinystės socialinio draudimo stažo nustatymo ypatumų. Tačiau, kaip minėta, pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą visiems motinystės socialiniu draudimu draudžiamiems asmenims, *inter alia* asmenims, turintiems darbo ar tarnybos santykius, ir asmenims, neturintiems darbo ar tarnybos santykių, nepaisant jų motinystės socialinio draudimo stažo nustatymo ypatumų, yra keliama ta pati teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlyga turėti būtiną motinystės socialinio draudimo stažą – ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą.

20.2. Taigi, Įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje (2016 m. gruodžio 20 d. redakcija) nustatydamas

motinystės socialinio draudimo stažo teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas atsižvelgė į asmenų, neturinčių darbo ar tarnybos santykių, profesinės veiklos ypatumus, galinčius turėti reikšmės jų galimybėms pasinaudoti teise gauti motinystės išmoką, tačiau pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą nustatė šiems asmenims tokią pačią, kaip asmenims, turintiems darbo ar tarnybos santykius, teisės gauti motinystės išmoką įgijimo sąlygą – turėti būtiną motinystės socialinio draudimo stažą, kuris negali būti trumpesnis kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius, t. y. prisidėti prie motinystės socialinio draudimo tokiu pačiu įstatyme nustatytu mastu.

21. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, įstatymų leidėjui pasirinkus Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje numatytų mokamų atostogų iki gimdymo ir po jo apmokėjimo modelį, grindžiamą socialiniu draudimu, ir nustačius, kad šiuo draudimu draudžiami ne tik darbo ar valstybės tarnybos santykius turintys, bet ir savarankiškai dirbantys asmenys, iš Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo, konstitucinio teisingumo principo kyla draudimas skirtingai traktuoti darbo ar valstybės tarnybos santykius turinčias ir jų neturinčias, *inter alia* savarankiškai dirbančias, motinas, kurios tokiu pačiu įstatyme nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos); *mutatis mutandis* tai taikytina ir toms motinoms, kurios nutraukė savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, jeigu įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto valstybės išpareigojimo saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę kylančią diskreciją, nustato joms tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją.

21.1. Minėta ir tai, kad pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą:

– moteriai, turėjusiai darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius, teisė gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką buvo suteikta esant vienai būtinai sąlygai – turėti Įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą (ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius);

– kitoms moterims, *inter alia* turinčioms darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius ir savarankiškai dirbančioms (*inter alia* gaunančioms pajamas iš sporto veiklos), teisei gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką keliama ne tik sąlyga turėti Įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą būtiną motinystės socialinio draudimo stažą, bet ir kitos dvi šios dalies 1, 2 punktuose nustatytos sąlygos – būti apdraustoms motinystės socialiniu draudimu teisės į motinystės išmoką atsiradimo dieną ir įstatymų nustatyta tvarka išleistoms nėštumo ir gimdymo atostogų arba, remiantis nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimu, būti

prilygintoms asmenims, kuriems suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos.

21.2. Taigi pagal Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą moteriai, turėjusiai darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius, turinčiai šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, motinystės išmoka buvo mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką, o šį stažą turinčiai moteriai, neturėjusiai darbo ar tarnybos santykių, *inter alia* savarankiškai dirbusiai (*inter alia* gavusiai pajamas iš sporto veiklos) moteriai, motinystės išmoka nebuvo mokama.

21.3. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu, pagal kurį, kaip minėta, moteriai, turėjusiai darbo ar tarnybos (*inter alia* valstybės tarnybos) santykius, turinčiai šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, motinystės išmoka buvo mokama šio įstatymo 17 straipsnyje nustatytą laiką, o tokį patį motinystės socialinio draudimo stažą turinčiai moteriai, neturėjusiai darbo ar tarnybos santykių, *inter alia* savarankiškai dirbusiai (*inter alia* gavusiai pajamas iš sporto veiklos) moteriai, motinystės išmoka nebuvo mokama, nesilaikyta iš Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo, konstitucinio teisingumo principo kylančio draudimo skirtingai traktuoti darbo ar valstybės tarnybos santykius turėjusias ir jų neturėjusias, *inter alia* savarankiškai dirbančias, motinas, kurios nutraukė savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, kai jos tokiu pačiu įstatyme nustatytu mastu (turėdamos tokį patį būtiną motinystės socialinio draudimo stažą) prisidėjo prie socialinio draudimo.

Vadinasi, įstatymų leidėjas, įgyvendinęs iš Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto valstybės išipareigojimo saugoti ir globoti motinystę ir vaikystę kylančią diskreciją nustatyti tokią pačią, kaip įtvirtintoji Konstitucijos 39 straipsnio 2 dalyje, garantiją kitoms nei dirbančios motinoms, kurios įstatyme nustatytu mastu prisidėjo prie socialinio draudimo (mokėjo arba už jas buvo mokamos atitinkamos socialinio draudimo įmokos), tačiau yra nutraukusios savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu suteikdamas šią garantiją tik moteriai, turėjusiai darbo ar tarnybos santykius, nepaisė Konstitucijos 29 straipsnio, konstitucinio teisingumo principo reikalavimų.

22. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį teisę gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka turėjo tik moteris, turinti šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, prieštaravo Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui.

23. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek nurodyta, neprieštaravo Konstitucijos 39 straipsnio 2 daliai.

IV

Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) atitikties Konstitucijai vertinimas

24. Minėta, kad Seimo 2017 m. gruodžio 5 d. priimto Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo 11 straipsnio 4 dalimi pakeistas Įstatymo 16 straipsnio dalių numeravimas, *inter alia* pareiškėjo ginčijama Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalis tapo 3 dalimi.

Taip pat minėta, kad Įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas pareiškėjo ginčijamu aspektu nepakito.

24.1. Taigi, šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatavus, kad Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalis tiek, kiek nurodyta, prieštaravo Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui tiek, kiek nurodyta, prieštarauja ir Įstatymo 16 straipsnio 3 dalis (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija).

24.2. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį teisę gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka turi tik moteris, turinti šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui.

25. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad kiekvienas Seimo priimtas teisės aktas (jo dalis), Konstitucinio Teismo nutarimu pripažintas prieštarujančiu Konstitucijai, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada nebegalės būti taikomas; Seimui kyla konstitucinė pareiga pripažinti tokį teisės aktą (jo dalį) netekusiu galios arba (jeigu be atitinkamo tų visuomeninių santykių teisinio reguliavimo negalima išsiversti) pakeisti jį taip, kad naujai nustatytas teisinis reguliavimas neprieštarautų Konstitucijai; bet ir tol, kol ši konstitucinė pareiga nėra įvykdyta, toks teisės aktas (jo dalis) jokiais aplinkybėmis negali būti taikomas, – šiuo atžvilgiu tokio teisės akto teisinė galia yra panaikinta (*inter alia* 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. vasario 1 d., 2015 m. sausio 14 d. sprendimai).

25.1. Kaip Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, *inter alia* 2006 m. rugsėjo 21 d., 2008 m. kovo 20 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimuose, yra įmanomos ir tokios teisinės situacijos, kai

nuostatų, prieštaraujančių aukštesnės galios teisės aktų nuostatoms, *inter alia* Konstitucijai, pašalinimas Konstitucinio Teismo nutarimu iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta visuminio teisinio reguliavimo pakeitimui – kitokio nei iki tol visuminio teisinio reguliavimo, kuris neturi spragų, nustatymui.

25.2. Pažymėtina, jog šioje konstitucinės justicijos byloje konstatavus, kad Įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį teisę gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka turi tik moteris, turinti šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui, šios nuostatos tiek, kiek nurodyta, pašalinimas iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta Įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nustatyto teisinio reguliavimo pakeitimui ir kitokio nei iki tol teisinio reguliavimo nustatymui: įsigaliojus šiam Konstitucinio Teismo nutarimui, pagal Įstatymo 16 straipsnio 3 dalį (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) visos moterys, turinčios šio straipsnio 1 dalies 3 punkte (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, nutraukusios savo darbinę (profesinę) veiklą iki tos dienos, kurią jos įstatymų nustatyta tvarka įgytų teisę į mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, turi teisę gauti motinystės išmokas šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka.

26. Kaip minėta, Seimo 2017 m. gruodžio 5 d. priimto Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalimi, atsižvelgiant į keičiamą Įstatymo 16 straipsnio dalių numeravimą, pakeista Įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies 2 punkte buvusi nuoroda į šio straipsnio 2 dalį (tapusią 3 dalimi), tačiau tokia pat nuoroda, esanti šio straipsnio 1 dalies 1 punkte, nepakeista.

Minėta ir tai, kad tai vertintina kaip akivaizdi teisinės technikos klaida.

26.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, *inter alia* tai, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. kovo 2 d., 2017 m. gegužės 30 d. nutarimai).

26.2. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamo reikalavimo įstatymų leidėjui nustatyti aiškų teisinį reguliavimą ir užtikrinti teisės sistemos nuoseklumą ir vidinę darną kyla įstatymų leidėjo pareiga teisėkūros procese ištaisyti, be kita ko, akivaizdžias teisinės technikos klaidas.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 28 d. redakcija; TAR, 2016, Nr. 2016-20641) 16 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį teisę gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka turėjo tik moteris, turinti šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija; TAR, 2017, Nr. 2017-20050) nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek pagal jį teisę gauti motinystės išmoką šio įstatymo 17 straipsnyje nustatyta tvarka turi tik moteris, turinti šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytą motinystės socialinio draudimo stažą, kuriai pasibaigė darbo sutartis arba kuri buvo atleista iš tarnybos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisingumo principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Dainius Žalimas